

УДК 343.541

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2024-1-2.14>**Сенько В. В.,**викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-1161-1950

ЗАХИСТ СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

PROTECTION OF SEXUAL INTEGRITY OF MINORS ON THE INTERNET

Захист статевої недоторканності неповнолітніх є одним із ключових завдань кримінально-правової охорони.

У статті проаналізовано можливості мережі Інтернет для вчинення зазначених злочинів. До таких можливостей було віднесено: різноманітність спеціальних цифрових програм, що дозволяють встановити контакт із великою кількістю дітей, що допомагають також збирати дані про дітей та використовувати їх для залучення неповнолітніх у вчиненні щодо них злочинів, які посягають на їхню статево недоторканність; широке розповсюдження мобільних пристроїв з виходом у Всесвітню мережу дозволяє і самим неповнолітнім поширювати свої зображення сексуального характеру, які стають надбанням дорослих осіб, зацікавлених у їх отриманні.

Звернено увагу на способи вчинення зазначених злочинів: масове поширення, розміщення та просування в мережі Інтернет матеріалів, що містять зображення сексуального насильства над дітьми; безпосередньої реалізації та отримання фінансової винагороди за такі матеріали; створення вебстудій для перегляду порнографічних матеріалів; організації дитячого секс-туризму.

Виділено такі форми сексуальної експлуатації та насильства над дітьми: інтернет-знайомства (приставання), втягування дітей у перегляд матеріалів згубного для розвитку характеру, де демонструється і культивується алкоголізм, наркотизм, проституція; залучення неповнолітніх до сексуального контакту; кібербулінг на основі реальних та фейкових зображень сексуального характеру неповнолітніх; торгівля неповнолітніми у сексуальне рабство тощо.

За даними різних джерел, наведено статистику таких злочинів, яка не знижується, а навпаки багаторазово зростає.

Результати проведеного дослідження спрямовані на вдосконалення механізму протидії кримінальним правопорушенням, які посягають на статево недоторканність неповнолітніх через мережу Інтернет.

Ключові слова: *статева недоторканність неповнолітніх, мережа Інтернет, форми сексуальної експлуатації та насильства дітей в інтернет-просторі, кібербулінг, інформаційні технології.*

Protection of the sexual integrity of minors is one of the key tasks of criminal law protection.

The article analyzes the possibilities of the Internet for committing the indicated crimes. These opportunities include: a variety of special digital programs that allow you to establish contact with a large number of children, also helping to collect data on children and use them to involve minors in committing crimes against them that infringe on their sexual integrity; the widespread use of mobile devices with access to the World Wide Web allows minors themselves to distribute their images of a sexual nature, which become the property of adults who are interested in receiving them.

We focus on the means of committing the indicated crimes: mass distribution, placement and promotion on the Internet of materials containing images of sexual abuse of children; direct sale and receipt of financial rewards for such materials; creation of web studios for viewing pornographic materials; organization of child sex tourism.

We identify the following forms of sexual exploitation and abuse of children: Internet harassment, drawing children into viewing materials that are detrimental to their development, where alcoholism, drug addiction, and prostitution are demonstrated and cultivated; involvement of minors in sexual contact; cyberbullying based on real and fake images of the sexual nature of minors; trafficking in minors into sexual slavery, etc.

According to various sources, the statistics of such crimes are given, which is not decreasing, but on the contrary, it is increasing many times.

The results of the study are aimed at improving the mechanism for counteracting crimes that infringe on the sexual integrity of minors through the Internet.

Key words: *sexual integrity of minors, Internet, forms of sexual exploitation and violence of children in the Internet space, cyberbullying, information technology.*

Постановка проблеми. Вплив мережного простору на сприйняття та усвідомленість суспільства з кожним роком стає все більш значущим, що підтверджується не лише збільшенням кількості інтернет-користувачів, а й зростанням електронних програм, без яких не уявляється існування сучасної цивілізації. Інформаційно-телекомунікаційні технології полегшують діяльність людей, створюють умови для всіх категорій громадян, однак такі блага не можуть залишатися поза увагою осіб, здатних вчинити кримінальне правопорушення.

При цьому зазначені злочини завжди вважалися одними з найнебезпечніших злочинних діянь, тому що їх наслідки вкрай руйнівні. Вони виявляються не лише у втраті здоров'я та життя цих дітей, а й у зруйнованій психіці, яка може призвести до вчинення аналогічних злочинів дітьми, що вже вирости, щодо інших неповнолітніх, що породжує певний колообіг таких злочинів. Не останнє місце у вчиненні насильницьких злочинів проти статевої недоторканності дітей відіграє мережа Інтернет.

Зародження мережі Інтернет сприяло трансформації цивілізації, дозволило перейти в нову епоху, що звеличує інформацію та технології. Трансформувалася і сама злочинність, оскільки сучасні технології дозволяють злочинцеві, який володіє знаннями та вміннями користуватися персональними комп'ютерами та телефонами, вчиняти злочини дистанційно. Так, ще XIX ст. Чезаре Ломброзо писав: «Цивілізація мало не щодня створює нові злочини, можливо, менш жакливі, ніж колишні, але настільки ж, якщо не більше, шкідливі» [1, с. 32]. За своєю природою такі злочини посягають на ті самі об'єкти, за винятком специфічного способу, що дозволяє в деяких випадках полегшити вчиненню злочину.

Актуальність даної проблематики обумовлена імплементацією Ланцаротської Конвенції про захист дітей, ратифікованої Україною ще у 2012 році та змінами до IV Розділу Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – ККУ), що приймаються законодавцями, зокрема доповненням новою статтею 156-1 – «Домагання дитини для сексуальних цілей» для посилення захисту дітей від сексуальних домагань в онлайн просторі.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Вагомий внесок у розвиток проблематики охорони статевої недоторканності неповнолітніх і малолітніх зробили й вітчизняні вчені, такі як І. О. Бандурка, В. І. Борисов, А. О. Джува, Л. В. Дорош, О. О. Дудоров, Г. Я. Мартинишин, Г. Ю. Нікітіна-Дудікова, В. Ю. Омецинська, С. В. Романцова, К. В. Шахова [2, с. 64].

Мета статті – дослідження гіпотези про необхідність підвищення ефективності протидії кримінальним правопорушенням, що посягають на статево недоторканність неповнолітніх через

мережу Інтернет. Методологічну основу дослідження склали методи аналізу та синтезу, які дозволяють виявити причинно-наслідковий зв'язок мережі Інтернет та зростання злочинів проти статевої недоторканності. Статистичний метод дав можливість простежити динаміку зростання злочинів, були також використані логічний метод викладу матеріалу дослідження, а також метод моделювання та абстрагування.

Виклад основного матеріалу. Захист статевої недоторканності неповнолітніх є одним із ключових завдань кримінально-правової охорони. Захист дітей від сексуального насильства закріплено як у вітчизняному законодавстві, так і на рівні міжнародних актів. При цьому дані кримінальні правопорушення завжди вважалися одними з найнебезпечніших злочинних діянь, оскільки вони призводять до втрати здоров'я та життя цих дітей, а також до зруйнованої психіки. Не останнє місце у скоєнні насильницьких злочинів проти статевої недоторканності дітей грає мережа Інтернет.

За даними різних джерел, статистика таких злочинів не знижується, а навпаки багаторазово зростає. Так, з 2013 по 2022 р. кількість відомостей про контент, що містить сексуальне насильство над дітьми, у Євросоюзі зросла з 23 000 до 750 000, тобто майже в 33 рази. За 2022 р. 28% порівняно з 2021 р. збільшилась кількість повідомлень про сексуальну експлуатацію дітей. У деяких країнах Європи така негативна динаміка зросла в рази: у Польщі вп'ятеро, в Іспанії вдвічі, в інших країнах трохи менше, але це також доводить всю катастрофічність проблеми.

Буквально за 2 місяці (травень, червень) 2022 р. майже вдвічі з 8000 до 14000 збільшилась кількість звернень від постачальників електронних послуг щодо виявлення ними матеріалів про сексуальне насильство над дітьми.

Підтвердженням є статистика міжнародних організацій. Річний звіт Internet Watch Foundation (далі – IWF), опублікований 25 квітня 2023 року, показує, що у 2022 році рекордно 51 369 вебсторінок, які було вжито для видалення або блокування з Інтернету, містили матеріали категорії А про сексуальне насильство над дітьми. Це найжорстокіший вид образів, який може включати найгірші види сексуального насильства, зокрема зґвалтування дітей, немовлят і навіть новонароджених, а також дії, зокрема зоофілію чи садизм.

Кількість такого контенту подвоїлася з 2020 року, коли IWF виявила 25 050 сторінок, які містять порушення категорії А. Загальна кількість URL-адрес у 2022 році, які містять матеріали категорії А про сексуальне насильство над дітьми, вища, ніж коли-небудь бачила IWF.

Пропорційно матеріали категорії А тепер становлять 20 відсотків усього вмісту, який бачить IWF – порівняно з 18 відсотками у 2021 році та 17 відсотками у 2020 році. IWF є британською

організацією, яка відповідає за відстеження зображень сексуального насильства над дітьми в Інтернеті. Вона співпрацює з галуззю та правоохоронними органами, щоб забезпечити швидке видалення цього вмісту з Інтернету.

Зростання кількості більш екстремальних зображень частково пов'язано зі злочинними сайтами, які прагнуть комерціалізувати сексуальне насильство та експлуатацію дітей.

У 2020 році IWF виявила 12 900 комерційних вебсторінок, присвячених сексуальному насильству над дітьми. У 2022 році цей показник зріс більш ніж удвічі: 28 933 вебсторінки були визначені як комерційні сайти сексуального насильства над дітьми. Ці сайти, як правило, не розміщуються основними хостинговими компаніями, натомість вони в основному знаходяться на серверах маловідомих компаній, розташованих у Європі чи Азії. Процес видалення цих сайтів непростий, але IWF докладає всіх зусиль, щоб відстежити їх і видалити.

Дані показують, що найгірші сексуальні насильства, які виявила IWF, здійснюються щодо наймолодших, найбільш безпорадних дітей, причому немовлята та діти раннього віку піддаються актам, включаючи зґвалтування та сексуальні тортури.

У 2022 році 81 відсоток (810 URL-адрес) URL-адрес, які містять сексуальне насильство над дітьми 0-2 років, містили матеріали категорії А. Крім того, 50 відсотків зображень дітей віком від 3 до 6 років (5622 URL-адреси) вважалося такими, що містять матеріали категорії А.

Загалом у 2022 році IWF підтвердила, що 255 570 URL містили зображення або відео дітей, які зазнали сексуального насильства. Більшість (96 відсотків або 242 989 випадків) знайдених зображень показують дівчат, але кількість зображень із зображенням хлопчиків зросла на 137 відсотків порівняно з попереднім роком (2 641 випадок у 2021 році порівняно з 6 253 у 2022 році) [4].

У той час як аналітики виявляють більше кримінального контенту в Інтернеті, ніж будь-коли раніше, також спостерігається зростання кількості приватних компаній, які прагнуть захистити своїх клієнтів від кримінального контенту в Інтернеті. При цьому необхідно враховувати чинник латентності. На думку різних вчених, офіційну статистику необхідно збільшувати в 5–8 разів, щоб хоча б приблизно представляти реальнішу картину.

Однак деякі особи не приховують своїх кримінальних уподобань. Яскравим прикладом такої девіації став Річард Хакл, що відкрито закликає визнати педофілію легітимним і допустимим соціальним явищем. Під виглядом благодійної діяльності він чинив сексуальне насильство над дітьми в Малайзії та був визнаний винним у більш ніж 70 зґвалтуваннях [5]. Він також підготував методичні рекомендації для інших педофілів з конкретними порадами та посібником до

дії, яке розмістив поряд із фото- та відеозображенням його злочинів на своєму вебсайті.

У 2020 р. у Німеччині розкрито міжнародну мережу з більш ніж 30 тис. осіб, які складають інтернет-спільноту, яка розділяє сексуальну пристрасть до неповнолітніх. Ідентифікувати вдалося менше ніж 80 членів цієї структури.

15% підлітків є об'єктами домагання у віртуальному просторі, тобто кожен 12-й підліток за рік піддавався сексуальному впливу в кіберпросторі, до 60% з них злочинці звертаються із проханнями про особисту зустріч.

Наведена статистика показує, що спостерігається зростання злочинності проти статевої недоторканності, оскільки безкарність породжує всюдозволеність.

Потенційні педофіли отримують за допомогою Інтернету зовсім інші можливості для досягнення своїх злочинних цілей.

Сучасні інформаційні технології розширюють злочинні можливості, збільшуючи способи залучення неповнолітніх до контактів зі злочинцями у порівнянні з особистим спілкуванням. Деколи навіть не відразу усвідомлюють, що вони залучаються до протиправних дій щодо себе. Використання спеціального цифрового програмного забезпечення дозволяє встановити аудіовізуальний контакт з дитиною, перебуваючи на значній відстані від неї. Так було зафіксовано випадки одночасного скоєння «злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством над неповнолітніми щодо 200 дітей, яких залучали до цих злочинів у різний спосіб», у тому числі за допомогою шантажу, погроз та інших форм. Інформаційні технології дозволяють збільшити епізодичність насильницьких злочинів проти статевої недоторканності неповнолітніх.

Безмежний потенціал кіберпростору та гаджетів, пов'язаних з ним, дає можливість зібрати та використовувати значний обсяг інформації про неповнолітніх. З сайтів соціальних мереж регулярно відбуваються витoki персональних даних, а також у вільному доступі знаходиться особиста та біографічна інформація, яку розміщують самі неповнолітні. Певні соціально-політичні зміни, що призвели до обмеження у вільному пересуванні, реальному спілкуванні неповнолітніх один з одним, призвели до того, що вони стали більше часу проводити в мережі Інтернет, що, своєю чергою, призвело до збільшення кількості потенційних жертв через Інтернет. Розміщуючи особисту інформацію, роблячи коментарі, діти дають злочинцям усілякі зачіпки, що допомагають їм у їхніх злочинних задумах. Спеціальні програми допомагають збирати та узагальнювати інформацію за заданими параметрами, кодовими словами, зображеннями, створюючи досье на дитину, включаючи відомості про її місце проживання або навчання.

Особливість поширення матеріалів сексуального характеру із зображенням неповнолітніх

у тому, що найчастіше самі неповнолітні створюють такі матеріали та передають їх друзям та іншим зацікавленим особам, зокрема і для отримання фінансової вигоди, інколи ж для залучення до свого контенту додаткових підписників.

Доступність мережі Інтернет багато в чому скорочує фінансові витрати злочинців, спрощує технологію збору та розповсюдження інформації, і в цілому оптимізує злочинну діяльність усієї кримінальної спільноти на всіх етапах зазначених злочинів. На цей час технічна можливість є практично у всіх. Вихід в Інтернет може здійснюватися з різних пристроїв, що значно розширює коло осіб, які входять у мережу. Спеціальні програми дозволяють залучити на різні сайти необмежене коло користувачів і дуже швидко надавати інформацію, що їх цікавить, у тому числі та кримінального характеру.

Доступність різних освітніх програм, навчальних майстер-класів дозволяють уникнути залучення програмістів з метою максимального приховування своєї злочинної діяльності.

Наведені вище можливості здешевлюють процес створення нового комерційного продукту секс-індустрії, що дає ще більше збагачення, адже попит народжує пропозицію. Високий ступінь анонімності, відповідно, і відсутність небезпеки притягнення до кримінальної відповідальності дедалі більше привертають як осіб, які виявляють сексуальний інтерес до неповнолітніх, так і охочих збагатитися в даній індустрії.

Визначимо такі способи вчинення зазначених злочинів:

1) поширення матеріалів із зображенням, зокрема й сексуального насильства над дітьми. Такі матеріали часто містять різні форми збочень щодо дітей, доступних як у прямому ефірі, так і в записі. Перегляд цих відео дозволяє зацікавленим особам відчувати причетність до того, що відбувається на екрані;

2) розміщення та просування в мережі Інтернет матеріалів з дитячою порнографією;

3) безпосередня реалізація матеріалів порнографічного характеру, що містять зображення неповнолітніх, тобто отримання грошової винагороди за зображення;

4) створення вебстудій, що дозволяють здійснити перегляд матеріалів порнографічного характеру із зображенням неповнолітніх. У тому числі організація переглядів заздалегідь замовленого та трансльованого злочину сексуального характеру щодо неповнолітніх в онлайн-режимі;

5) рекламування та розповсюдження послуг «дитячого секс-туризму» у мережі Інтернет. Це може бути як внутрішній, так і зовнішній туризм, незалежно від того, звідки прибула людина – з іншої країни чи іншого міста, її мета полягає у вступі в сексуальні стосунки з дитиною. Секс-туризм дозволяє заздалегідь замовляти та бронювати за своїми вподобаннями

дітей у різних країнах або різних містах однієї країни, замовляється дитина з конкретним типажем (стаття, вік, колір шкіри, волосся, очей, раса тощо).

До форм сексуальної експлуатації та насильства дітей в інтернет-просторі відносять:

– інтернет-знайомства (приставання). Налагодження контакту з дитиною у вигляді різних маніпуляційних технологій (загальні теми, інтереси, залякування, мотивація фінансуванням тощо). Ціль знайомства – привернути увагу дитину до себе, для того аби вступити з нею у сексуальні відносини;

– втягування дітей у перегляд матеріалів згубного для розвитку характеру, де демонструється і культивується алкоголізм, наркотизм, проституція;

– залучення неповнолітніх до сексуального контакту, тобто схиляння його як до розпусних дій, так і безпосередньо до статевого акту. Така участь неповнолітнього можлива, у тому числі й при підключенні його вебкамери до порно відеочатів, де в режимі реального часу клієнти вимагають від дитини вчинення ним певних маніпуляцій зі своїм тілом, а також можуть вимагати залучення інших неповнолітніх до участі у даних «забавах». Також втягування може мати прямий насильницький характер, коли відбувається або зґвалтування, або інші насильницькі дії сексуального характеру, які записуються та надалі поширюються в мережі Інтернет;

– важливою формою сексуальної експлуатації та насильства в мережі Інтернет є кіберзалякування, кіберпереслідування та кібертравля. Все це здійснюється за допомогою не лише реальних фото- та відеоматеріалів за участю неповнолітніх у діях сексуального характеру, але й за допомогою розповсюдження таких фейкових зображень, створених як за допомогою спеціальних інтернет-технологій, так і за допомогою фотомонтажу [5, с. 260];

торгівля неповнолітніми. Втративши інтерес до своєї жертви, ґвалтівник може виставити її на продаж для інших педофілів. Дитина змінює не тільки ґвалтівника, а й розширює коло осіб, які спостерігають за ним;

– доведення до самогубства за допомогою кібербулінгу з вимогою здійснити трансляцію відеозапису своєї смерті.

Висновки. Таким чином, статева недоторканність неповнолітніх підлягає кримінально-правовій охороні, у тому числі й за допомогою міжнародних нормативних актів, що регулюють як захист неповнолітніх, так і відповідальність за вчинення подібних злочинів.

У зв'язку з інформаційно-технологічним стрибком, у багато разів збільшилися форми здійснення таких злочинів за допомогою мережі Інтернет. Офіційні статистичні дані доводять недостатній рівень захисту дітей від кримінальних правопорушень, які посягають на їхню ста-

теву недоторканність. Зросла не тільки їх кількість, а й збільшилася кількість епізодів за цими злочинами, а також потерпілих від використання мережі Інтернет як засіб вчинення цих злочинів.

Таке суттєве збільшення числа злочинів у даному кримінально-караномному блоці визначається значно збільшеними можливостями, пов'язаними з розвитком інформаційних технологій. Воно дозволяє вчиняти злочини проти статевої недоторканності щодо великої кількості дітей, навіть не вступаючи з ними у прямиий контакт, отримувати інформацію особистого та біографічного характеру зі сторінок соціальних мереж, використовувати у своїх цілях. Також доступний інтернет-простір та численність навчальних програм зі створення та розповсюдження фото- та відеоматеріалів виключає доступ до таких матеріалів сторонніх осіб, дозволяючи спрямовувати їх до обмеженого зацікавленого кола осіб або спільнот. Подібні злочинні спільноти виробляють і розповсюджують матеріали, що містять сексуальне насильство над дітьми, їх члени також самі часто роблять такі насильницькі дії, у тому числі за допомогою дитячого секс-туризму.

З метою протидії сексуальному насильству через мережу Інтернет необхідно батькам (особам, що їх замінюють) встановити спеціальні програми інтернет цензори, які забезпечать

дитину від підозрілих сайтів, батьківський контроль також має регулювати й час перебування дитини в мережі Інтернет. Довірчі бесіди дозволять попередити дитину про негативні аспекти інтернет-простору та про те, як мінімально ефективно їх обійти. Необхідна регулярна робота шкільних психологів, здатних виявити приховані тривоги дітей, пов'язані із сексуальним насильством щодо них. Така діагностика дозволить своєчасно надавати психологічну підтримку неповнолітнім, мінімізувавши негативні наслідки.

Правоохоронним органам слід покращити систему виявлення та припинення діяльності інтернет-спільнот та окремих осіб, які вчиняють злочини проти статевої недоторканності неповнолітніх. Це вимагає як покращення технічних можливостей, так і розширення штату співробітників, що спеціалізуються саме на таких злочинах. Особливе профілактичне значення має максимальна реалізація принципу невідворотності відповідальності. Що також залежить від виявлення та притягнення до кримінальної відповідальності та покарання всіх виявлених осіб, які вчиняють злочин у сфері зазіхання на статеву недоторканність неповнолітніх незалежно від того, чи брали вони участь безпосередньо в акті насильства, чи просто поширювали зображення такого насильства.

Список використаних джерел:

1. Чезаре Ломброзо. Злочинна людина. Новітні досягнення науки про злочинність. Київ: КНТ, 2021. 274 с.
2. Сенько В.В. / Аналіз складу кримінального правопорушення за ст. 156-1 Кримінального кодексу України / *Науково-практичний журнал «Екологічне право»*. Випуск 3–4, 2022. С. 63–66. DOI <https://doi.org/10.37687/2413-7189.2022.3-4-4.13/>
3. 'Extreme' Category A child sexual abuse online doubles in 2 years. *Eliminating Child Sexual Abuse Online – Internet Watch Foundation*. URL: <https://www.iwf.org.uk/news-media/news/extreme-category-a-child-sexual-abuse-found-online-doubles-in-two-years/> (дата звернення: 26.10.2023).
4. Brian O'Neill QC prosecutes 'Britain's worst ever paedophile'. URL: <https://www.2harecourt.com/2016/06/03/brian-oneill-qc-prosecutes-britains-worst-ever-paedophile/> (дата звернення: 26.10.2023).
5. Сенько В.В. / Актуальні питання кібергрумінгу в Україні / *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. № 2. С. 259–263.